

Kritičke opaske o političkoj teoriji Davida Eastona

Franco Goio

Uvod

Konstanta koja se provlači cijelim učenjem Davida Eastona je »nastojanje da se politička nauka postavi na što ozbiljnije i solidnije temelje«. Ono što se u sociologiji može reći za Parsonsa (»neizlječiv teoretičar« — kako se sam često definirao) odnosi se, što se tiče političkih nauka, i na Eastona. Po njemu je osnovni uvjet za razvoj discipline zadatak da političkoj nauci dade opću teoretsku dimenziju. Svoje prvo, sistematsko, djelo: »Political System« posvetio je zadatku obnove političke nauke (dosta mu je metodoloških razmatranja koja su karakterizirala prvu fazu razvoja političke znanosti). U tom djelu nije još razvio ideje koje je razjasnio i donio samo nekoliko godina kasnije.

1957. godine u članku »An Approach to the Analysis of Political Systems« postavio je zahtjev za generalnom političkom teorijom sposobnom da integrira teorije srednjeg reda i da baci svjetlo na djelovanje političkog sistema u njegovom totalitetu. Tim radom precizirane su konture i jedinstven sadržaj prethodnih analiza političkog sistema. Time je postalo jasnije i učenje General Systems Theory, opće systemske teorije, oslonca svih izučavanja koja su se razvila nakon rata na bazi širokog interdisciplinarnog pokreta koji je težio prevladavanju postojećih barijera između raznih sektora nauke i išao za stvaranjem jedinstvenog znanstvenog riječnika a zatim i za ujedinjenjem svih disciplina na bazi jedne zajedničke »nauke o ponašanju« koja je kao vlastito analitičko jedinstvo imala »system«. Određena iskustva koja su imala znatan utjecaj na teoretsko usmjerenje Eastona bilo je i sudjelovanje u interdisciplinarnoj grupi koja se formirala na Čikaškom univerzitetu »Committee on Behavioral Sciences« čiji je zadatak bio da se posveti rasvjetljavanju zajedničkih problema sistemskog približavanja svih znanosti, fizičkih, bioloških i društvenih.

Hipoteza General Systems Theory je da svaki sektor realnosti može biti proučavan tako kao da djeluje u određenoj vrsti »sistema« i da sistemi, ti koji postoje, mogu biti proučavani posredstvom jedinstvenog tijela osnovnih orijentacionih pojmova.

Easton je primijenio tu analitičku perspektivu na studij političkog života siguran da se radi o najboljem putu da dostigne željeni cilj — opću

političku teoriju. U mjeri u kojoj poznavanje političkog sistema uspjeva da sumira globalitet političkih fenomena izolirao je političko od nepolitičkog, odijelio najšire područje fenomena kojima se politička teorija može obratiti.

Polazeći od shvaćanja da je politika »autoritativna distribucija vrijednosti za društvo« Easton predlaže da se izoliraju, u cilju analize, sva društvena ponašanja koja su na jedan ili drugi način povezana s takvom distribucijom i da ih se pojmovno izdvoji kao »politički sistem«. Politički sistem je, dakle, instrument pomoću kojeg vrijednosti bivaju autoritativno distribuirane od strane društva. Politički sistem konstruiran od struktura i procesa, djeluje u jednom ambijentu nepolitičkih ponašanja i drugih, fizičkih, bioloških, ekoloških i dr. situacija koje, globalno uzev, formiraju ambijent od koga je sistem odijeljen analitičkim granicama.

Ambijentalni dinamični i transformacije često se obaraju kao potencijalna razaračka snaga na političke sisteme koji opet, zahvaljujući sistemskoj organizaciji, mogu »odgovoriti« sa uspjehom na pritiske i nadživjeti ih kao autonomni sistem odnosa. Eastonova teorija je u suštini teorija o postojanosti, trajanju sistema. Zanima ga na koji način jedan politički sistem uspjeva nadživjeti svijet koji je karakteriziran bilo stabilnošću, bilo promjenama. Želi pronaći vitalne procese političkog sistema, osnovne funkcije bez kojih nijedan politički sistem ne bi mogao postojati u vremenu.

Systems Analysis of Political Life vrhunsko je djelo Davida Eastona u kome je funkcioniranje političkog sistema promatrano i objašnjeno u granicama usvojene teoretske perspektive, na dovoljno jasan način i sa velikim bogatstvom pojmova i kategorija.

Politički sistem, u suštini, imade kao osnovnu funkciju transformiranje zahtjeva svojih članova u političke odluke — na taj način on pribavlja prijeko potreban sadržaj za svoje preživljavanje. Politički zahtjevi su pročišćeni i prosijani od strane kompleksnih mehanizama regulacije a oportune promjene strukture i pokretanje procesa ozakonjenja dozvoljavaju sistemu da održi zadovoljavajući nivo oslonca (podrške) u korist triju osnovnih sistemskih komponenta: autoriteta, režima i političke zajednice. Stimulacija podrške (oslonca), kojeg Easton definira »specifičnim« dolazi posredstvom odgovora (outputs) s kojima političke vlasti nastoje da dođu ususret zahtjevima (inputs) članova sistema. Nivo odašiljanja i nivo prihvatanja povezani su kružnim kretanjem povratnih informacija (feed-back). Efikasnost outputs-a, tj. političkih tokova usvojenih od strane vlasti direktno je povezana sa kvantitetom i kvalitetom informacija kojima raspoložu, o stanju u sistemu i njegovom ambijentu, i efektima prethodnih outputs-a na nivou oslonca.

Zahvaljujući feed-back-u vlasti su stavljene u uvjete da kontinuirano mijenjaju ponašanje u smislu uvijek sve većeg prilagođavanja. Teoretski model Davida Eastona imade draž što ga posjeduju svi pojmovno harmonični i formalno perfektni sistemi. Zbog toga je i njegov utjecaj na američku političku nauku (i na sociologiju politike) velik. U daljem tekstu osvrnuti ćemo se na tri osnovne teoretske formulacije Eastona (pojam politike, zahtjeva i podrške te pojam postojanosti) međutim time ne dajemo generalnu kritiku jednog tako širokog i složenog modela.

1. Pojam politike

Pojam političkog sistema, uzet u prvim objašnjenjima, kao sistem uzajamno povezanih ponašanja, osnovna je ideja, prema Eastonu, od koje se kreće u pravcu konstrukcije opće teorije politike.

Odbacivši državu i vlast, Easton je vjerovao da je uspio postići jedinstvo analize našavši izvor u ovom pojmu: autoritativna raspodjela vrijednosti za društvo. U Eastonovoj definiciji operativni bi termin bio »autoritativnost koja stavlja politički sistem iznad drugih sistema distribucije.« Ali nije samo politika autoritativna i ne služi dakle kao definitivan pojam (Almond) — Easton ideji autoritativnosti često pridružuje i onu legitimiteta, na taj se način autoritativnost nastoji razriješiti u jednostavnu stabiliziranu vlast kao krajnji pojam. Tako se ruše kritike upućene Eastonu u odnosu na pojam vlasti.

Uostalom Easton nije imao namjeru temeljiti svoju definiciju politike isključivo na ideji autoritativnosti, kao što je pokazala brižljiva distinkcija koju je činio između »parapolitičkih« sistema (porodica, ekonomske organizacije, religiozne grupe) i političkih sistema, karakteriziranih neusporedivo najširim prostorom odlučivanja i činjenicom da njihova distribucija vrijednosti direktno interesira cijelo društvo.

Čini se da je pravi operativni termin zapravo »društvo« u kome se razlikuju i treba ih izdvojiti — autoritativne distribucije koje pripadaju prostoru politike od onih koje dolaze preko drugih društvenih mehanizama. Easton definira društvo na dva načina. Prvi puta je to apstraktni totalitet nediferenciranog ponašanja u koji se mogu uvrstiti svi društveni odnosi određeni u jednoj teoretskoj konstrukciji. Drugi puta, u pojmu »cijelo društvo« (intera società) obuhvaćeno je najšire grupiranje ljudskih bića koja žive zajedno i zajedno nastoje zadovoljiti sve potrebe, neophodne za život grupe. U toj definiciji neidentificirana masa društvenih odnosa dobiva veću empiričku težinu, međutim i ta je definicija društva suviše neodređena.

Danas pojam društva postaje važan za politologa koji nastoji izdvojiti i analizirati određeni politički sistem.

Definicija politike koju je Easton predložio trebala bi da bude modificirana ovako: politika je imperativna raspodjela vrijednosti za političko društvo. No kako nije moguće definirati aktivnost pomoću pojma koji sam sadrži pozivanje na tu aktivnost, Eastonova definicija je tautološka i zato nezadovoljavajuća u empirijskom povezivanju autonomnih ponašanja. Osnovna je greška koju Easton čini u tome što želi objasniti određenu formu društvenog ponašanja (političko djelovanje) krećući od njegovog »finalnog produkta«, političkih tokova koji određuju autoritativnost distribucije vrijednosti. Možemo se složiti sa Eastonom da autoritativna distribucija vrijednosti za društvo predstavlja društvenu funkciju političke aktivnosti. Ali funkcija ne pomaže mnogo da bi se razumjela aktivnost. Tip logike koju Easton slijedi okreće se naopako-polazna točka nije više sistem koji raspodjeljuje vrijednosti već borba za vlast i utjecaj. Distribucija vrijednosti ne izgleda više kao centralna činjenica političke

aktivnosti, već je posljedica kompleksnih tokova interakcija koje se odnose (Lasswell) na »formiranje, distribuciju i vršenje vlasti.«

Definirajući na taj način politički proces Lasswell upozorava na dvostruko lice političke aktivnosti koja je, s jedne strane borba za vlast a sa druge strane upotreba vlasti (administracija, izrada zakona i dr.).

Za Eastona politika uključuje samo ovaj drugi aspekt i politički se proces pojavljuje isključivo kao izrada outputs-a obaveznih za društvo.

Odatle proizlazi da je Eastonov model dinamičan u odnosu na autoritativnu raspodjelu vrijednosti (funkcija outputs-a slijeđena je u svim fazama njegovog formiranja i djelovanja) ali statičan u odnosu na vlast. Postoji vlast ali zamršenost ugovornih dinamizama koji dovode do njenog formiranja i distribucije ostavljaju je na marginama pojmovne slike u Eastonovoj teoriji. Sam kaže »iako neizbježan, naš interes za političku borbu ili borbu za vlast je samo izveden«. Na jednom mjestu vrši razliku između »pristrane (partizanske) politike« koja se zadržava na procesima borbe i utjecaja i »sistemske politike« koja se odnosi na procese raspodjele vrijednosti posredstvom kojih politički sistem može osigurati svoju stabilnost.

Upravo je zaleđe borbe za vlast ono koje definira politiku kao relativno autonomnu aktivnost, različitu od ostalih formi društvenog djelovanja. Istina je, zaista, da fenomen borbe za vlast možemo naći i u nepolitičkim oblastima a da je isto tako, kako kaže Easton, moguće naći »u egzotičnim društvima modele ponašanja koji se odriču vlasti kao primarnog impulsa političkog života«. Međutim, isto je tako tačno, uprkos svemu, da politička vlast (uzeta onako kakva je u politički razvijenim zajednicama, zasnovana na monopolu upotrebe fizičke sile) implicira kontrolu tako značajnih područja i osnovnih vrijednosti da je ta autonomija i utjecaj nepoznat u drugim sektorima društvenog života.

Dalje, bitka za vlast, ukoliko je ne nalazimo kod nekih primitivnih zajednica, postoji i ne smije se doći do toga da se izgubi iz vida ono što se zaista događa u svijetu. Kao što sugerira Schumpeter — u samoj političkoj borbi moramo tražiti ne samo proprium politike već moramo odatle objasniti uzročno sve njene manifestacije.

Na idućim stranicama nastojati ću da pokažem kakvu osnovu grešku Easton čini i kako se ona odražava na cijeli model, reducirajući snagu razumijevanja brojnih kategorija, koje bismo, ukoliko se oportuno odnosimo prema centralnim mehanizmima politike, mogli upotrijebiti kao korisne instrumente spoznaje.

2. Politički zahtjevi i podrška (oslonac)

Ambijentalni događaji se prenose u politički sistem preko obligatnih kanala — zahtjeva i podrške. Posredstvom zahtjeva društvene potrebe bivaju politizirane i pretvaraju se u traženje intervencije od strane političke vlasti u procesima raspodjele vrijednosti.

Posredstvom podrške (oslonca) stavljeni su sistemu na raspolaganje izvori koji su mu neophodni da bi razvio svoje osnovne djelatnosti. Zauzstavimo se na trenutak na prvom od ovih dvaju problema — na zahtjevima.

Zahtjevi mogu ugroziti osnovne varijable jednog političkog sistema, tj. njegovu sposobnost da donosi kolektivne odluke i da ih nametne kao obaveze, na dva načina. Na prvom mjestu, u mjeri u kojoj ostaju neriješeni mogu izazvati smanjivanje nivoa podrške. Pored ove indirektno opasnosti postoji i druga, koju direktno izazivaju zahtjevi i koja je povezana s činjenicom da nijedan politički sistem ne raspolaže neograničenom sposobnošću da ih pretvori u outputs. Problem s kojim se svaki sistem mora suočiti je potreba da se utvrde uslovi pod kojima zahtjevi postaju sposobni da stvore prijeteći pritisak na sistem. Zbog toga je potrebno disciplinirati tok zahtjeva intervenirajući na procese politizacije potreba. U tom smislu politički sistem raspolaže sa 2 vrste regulatora, ili gatekeepers-a: strukturalnim i kulturalnim. Strukturalni regulatori (partije, grupe za pritisak, zakonodavci i dr.) zahtijevaju kontrolu društvenih potreba i na taj način samo jedan dio njih prodire u obliku zahtjeva u cjelokupnost političkog sistema. Sa svoje strane kulturalne norme imaju efekat da postavljaju daljnje granice tom toku bilo kontrolirajući broj i ponašanje gatekeepers-a bilo namećući određene »fundamentalne vrijednosti«, pravi tabu koji selektivno filtrira zahtjeve i sa strogošću isključuje sve one koji bi mogli ugroziti sistem.

Kada usprkos svih tih mehanizama zahtjevi ulaze u velikom broju (sa bitno opasnim karakteristikama) u politički sistem, ovaj mora prijeći na regulaciju ne više potreba već samih zahtjeva.

Jedan važan način sastoji se u tome da se unaprijedi sposobnost mreže puteva posredstvom kojih zahtjevi — uzeti kao jedinstvo informacija — dolaze do vlasti. Ipak, oživljavanje mreža komunikacija i njihovo umnožavanje može otvoriti put suviše velikom broju zahtjeva i kao konsekvencija — »preopteretiti« vlast.

Zbog toga može biti stavljen u pokret novi proces redukcije koji dolazi uglavnom preko gatekeepers-a, pa se vrši »izbor« i »kombinacija« zahtjeva. Deskriptivno i klasifikatorno, ta je shema precizna i brižljiva. Eksplikativno, njena je vrijednost manja, i postavlja ne važne probleme. Prva poteškoća se javlja u postavljanju samog problema gatekeepers-a i nanovo nas vraća na radikalno preispitivanje dinamike političkog procesa. U kategoriju gatekeepers-a ulazi i kategorija carrefour koja sažima velik broj strukturalnih jedinica; političkih partija, interesnih grupa, zakonodavnih i izvršnih organa, leaders-a javnog mnijenja, birokratskih organa itd. Zajednički nazivnik svih ovih jedinica sastoji se u političkom djelovanju koje oni razvijaju, u pretvaranju potreba u političke zahtjeve i redukciji tih posljednjih u što uže grupe. Radi se, dakle o funkcionalnoj kategoriji koja ujedinjuje heterogene strukture koje su karakterizirane različitim načinima djelovanja.

Rastavljanje kategorije gatekeepers-a na modele različitih odnosa izgleda nužno za individualiziranje momenta politizacije zahtjeva.

Eastonova pozicija, općenita i neodređena, ignorira cjelovitu ugovornu dinamiku koja određuje uvođenje zahtjeva u proces vlasti, iako operativno približavanje problemu ne može a da ne vodi računa o uzajamnom djelovanju što ih stvaraju društveni problemi u političkoj areni. Takav se postupak pokazuje prijeko potrebnim za kauzalno razjašnjenje pojma gatekeepers-a. Istina da politički odnos i onaj koji je politički orijentiran razvijaju djelatnost kontrole i redukcije zahtjeva. Međutim, da tako kažemo, funkcija gatekeepers-a je »sporedna«, kod Eastona, a trebala bi da bude objašnjena na bazi upravo tih ponašanja i na bazi njihove doraslosti ambijentalnoj situaciji. Ako se ograničimo na to da slijedimo procese preko kojih političke grupe i grupe koje su politički orijentirane reguliraju skup svojih potreba ili političkih zahtjeva bez da izdvojimo, prema osobitosti perspektive akcija prvih i drugih, njihove odnose i recipročne uvjete djelovanja te arenu u kojoj se sukobljuju, imademo, a tako je kod Eastona, vrlo formalnu spoznaju, svedenu na politički proces.

Posebno, nećemo nikada znati zbog čega neki zahtjevi bivaju proglašeni a drugi ne, zašto jedna grupa veoma čvrsto primjenjuje gatekeeping a neka druga pušta da se filtrira veliki broj zahtjeva, zašto jedna te ista grupa, koja je u prošlosti otvorila mnoga »vrata«, sada ih pritvara ili obratno. Stvarnost je u tome što funkcija gatekeepinga nije samo »sporedna« u odnosu na ono kako se mogu definirati specifična ponašanja grupa već je u velikom dijelu funkcija tih ponašanja i načina na koji djeluju u konkretnoj situaciji.

Na primjer — politička grupa koja teži nasilnom obaranju političkog režima može, kako to ističe Lenjin, dati poticaj najvećem broju zahtjeva baze i pokrenuti, ona sama, nove zahtjeve uz predviđanje da će njihova brojnost dovesti do revolucionarne situacije. Ista grupa, koja vidi mogućnost pobjede političke vlasti u okviru postojećeg režima može naći za shodno da izbjegne njegovo veće slabljenje i da drugačije uputi tok zahtjeva. U suštini, forma i širina koju preuzima na sebe gatekeeping jedne političke grupe je, barem djelomično, funkcija strategije koju ona odlučuje da slijedi u borbi za vlast. U tom smislu i sami procesi »izbora« i »kombinacije« zahtjeva mogu naći jedino zadovoljavajuću političku interpretaciju.

Sistem gatekeeping-a nije samo strukturalan. Efikasna akcija regulacije u procesima pretvorbe potreba u političke zahtjeve razvija se i od strane normi režima, formalnih ili neformalnih, te od strane vrijednosti koje tvore političku kulturu jednog društva.

Norme režima, tj. »pravila igre« koja označavaju »način na koji se očekuje da se ponašaju, u političkom životu, članovi jednog sistema« određuju, prema Eastonu, »broj onih koji mogu formulirati ili regulirati političke zahtjeve i obavljati reduktivne ili funkcije proširivanja u odnosu na potrebe izražene u zahtjevima«. I ovdje nam Eastonova formulacija ne izgleda potpuno zadovoljavajuća.

Prva primjedba — glavna funkcija pravila igre nije toliko u tome da regulira tok zahtjeva koliko da kanalizira procese utjecaja i vlasti, tj. tipična ponašanja o kojima se ovdje govorilo. Možda ova distinkcija izgleda sofisticirana no ona to nije jer ponovno upozorava na pokretača političke

dinamike. Na primjer, različite izborne norme, tj. različiti izborni sistemi utječu na broj političkih grupa koje se bore za vlast kao i na njihovu unutarnju strukturu, međusobne odnose i pravac njihove političke akcije. Sistem jednostavne većine favorizira isticanje dviju politički dominantnih grupa, koje su zbog svog heterogenog sastava primorane na stalno posredništvo unutar vlastitih redova i na prihvaćanje kompromisnih rješenja. Iz toga rezultira jedna centripetalna dinamika koja ometa radikalizaciju političke borbe. Naprotiv, u zemljama gdje vlada sistem proporcionalne reprezentacije, koji omogućava živi tok djelovanja, ideologija grupa je raznolika i u izbornom i u političkom kontekstu. Dakle, izvan svake je sumnje da norme režima doprinose modeliranju borbe za vlast i procesa utjecaja na centre odlučivanja. Ne čini mi se nesmotreno reći da, ako je istina da je motor gatekeeping-a interakcija između političkih ponašanja i onih koja su politički orijentirana, norme režima imaju isto tako utjecaj na procese pretvaranja zahtjeva, no taj je utjecaj izražen na indirektan način putem uvjeta postavljenih procesima u kojima su implicirana tipična ponašanja. Drugim riječima, norme režima, strukturirajući borbu za vlast i sl. uvjetuju »sporednu« funkciju gatekeeping-a. Druga primjedba tiče se osnove ovih stalnih pravila ponašanja i tu su umiješane i druge kategorije gatekeeping-a (kulturne, najdominantnije političke vrijednosti i sl., uopće cijeli politički režim) koje je Easton opisao terminom pravila igre. Izgleda da je Easton samo marginalno osjetio potrebu da uključi sve te komponente u odnose vlasti. U suštini, pažnja mu je okrenuta na funkcije vrijednosti, pravila igre i strukture vlasti koje se predstavljaju kao strukturalni podaci a ne shvaćaju se kao »produkti« konkretnih odnosa snaga.

Iz svega proizlazi da forme tipičnog političkog djelovanja predstavljaju uvijek prvu činjenicu od koje se polazi u razumijevanju procesa gatekeeping-a.

One, u njihovoj dinamičkoj interakciji uvode zahtjeve u sistem i predstavljaju centralni motor procesa regulacije i pretvorbe zahtjeva dok stabilni odnosi formiraju matricu pravila i vrijednosti koje takvi procesi strukturiraju. Ova realnost ostala je u sjeni kod Eastona, koji ne vrši razliku između ponašanja i oponašanja, ne stavlja u žarište proces koji se odvija od strane dvaju tipičnih ponašanja u formulacijama i u procesu zahtjeva, ostavlja po strani pravila režima i vrijednosti, ne shvata, dakle, suštinu političkog života u njegovom strukturalnom aspektu.

Ova rasprava dodiruje dijelom i problem podrške (oslonca). Postojanije, trajanje jednog sistema zavisi od postizanja određenog nivoa podrške zahvaljujući trima osnovnim komponentama: političkoj zajednici, režimu i vlasti. Jaka erozija podrške mogla bi izazvati velike zategnutosti, prijetnje osnovnim varijablama sistema.

Eastonova analiza podrške je široka ali nije imuna od slabosti, naročito kada razmatra podršku »politički relevantnih članova sistema«.

Oni, tj. članovi čija je podrška od životne važnosti za sistem, definirani su kao »članovi sistema o kojima se može reći da su relevantni, važni, odn. njihovi zahtjevi moraju biti uzeti u razmatranje u procesu pretvorbe zahtjeva«. Radi se o nedovoljnoj definiciji iz barem dva razloga.

Prvo, govoreći o onima koji su »relevantni«, ne govori tko su, stvarno ti relevantni članovi. Drugo, definicija izgleda nije identificirala homogenu vrstu ponašanja. Analizirajmo ukratko problem — jasno je da članovi, politički važeći, da bi utjecali na proces odlučivanja, moraju raspolagati stvarnom moći. Ali kakvom? Evidentno je — ne samo političkom moći, proizašlom iz vlasti niti nužno moći kojom raspolazu grupe koje se bore za moć u konkurenciji sa postojećom vlasti. I prva i druga formiraju politički homogenu klasu i sigurno su »politički relevantni« u Eastonovom smislu. Ali ne iscrpljuju kategoriju. Ustvari, postoje centri moći koji aktivno uvjetuju procese odlučivanja bez da aspiriraju na političku vlast. No moć politički relevantnih grupa je nešto mnogo važnije od jednostavne društvene moći bez ostalih specifikacija (ako se ona želi pretvoriti u aktivan utjecaj treba osvojiti i političku važnost). Radi se, dakle o članovima, »politički utjecajnim« (ne u smislu relevantnih, važnih), o grupama, članovima organizacija koje uniformno stabiliziraju svoje djelovanje u potrebi da utječu na političku vlast. Radi se, dakle, o politički orijentiranom djelovanju koje se izražava u pritisku na političke grupe. Prema tome, osim kategorije politički relevantnih članova potrebno je istaknuti i centre moći koji raspolazu istim sredstvima, ali na nedovoljno uočljiv način, koja im služe da utječu na politički kurs. To što izgleda jednostavna i banalna artikulacija Eastonovog koncepta donosi drugi, važan problem. Ako dozvolimo da generička kategorija koju je Easton formulirao uključuje bilo političku klasu bilo klasu upravljača, vidimo ujedinjeno političko djelovanje i djelovanje orijentirano politički. Oboje »važu« imadu ulogu, mjesto u manifestacijama podrške. Ali ovo posljednje, sa svoje strane, ne slijedi autonomnu logiku već zavisi od perspektive akcija supporters-a u smislu da im oni propisuju djelovanje.

Pored toga postoje dva osnovna nivoa »važnosti« koja presijecaju tipologiju političkog ponašanja i dosta mijenjaju okvir odnosa.

Može se »važiti« ako se direktno utječe na pretvorbu zahtjeva, tj. utječući na decision making, ili sistematskim uvjetovanjem tog procesa. Onaj tko »važi« na nivou političkog procesa obavlja gatekeeping, koji Easton definira kao »strukturalan« no koji bi bio bolje definiran kao »procesualan« jer pripada osnovnim dinamikama političkog života. Tko, suprotno, aktivira vrijednosti režima i pravila igre bez da direktno intervenira u decision making participira u strukturi moći i stavlja u pokret jedan »kulturalni« gatekeeping (prema Eastonovoj terminologiji) ili više »strukturalan«, tj. ukorijenjen u stabilnoj moći. Ono što ih razlikuje to su njihovi odnosi, dinamički u prvom slučaju, kristalizirani u drugom. Tu je vidljiva velika razlika između »procesualne« i »strukturalne« važnosti i pod tim uglom gatekeeping nije do li aspekt jednog ili drugog tipa važnosti.

3. Postojanost i strukturalna promjena

Rasprava je pokazala dvije stvari — 1) slike koje Easton prezentira o političkom procesu evidentiraju samo epifenomene konkretnih procesa moći, 2) struktura, tj. režim (oblik vladavine) može biti pravilno objašnjen posredstvom svoje redukcije na stabiliziranu vlast.

Ostaje još problem postojanosti sistema, centralan u Eastonovoj analizi. No i njemu nalazimo zamjerki.

Terminom »postojanost« Easton označava trajanje u vremenu osnovnih političkih procesa autoritativne raspodjele vrijednosti za društvo. Oni (proces) označuju tokove dinamičke interakcije koji se odvijaju u okviru strukturalnog ustrojstva a bez kojih jedan sistem ponašanja gubi svoju konotaciju političkog sistema. Prema Eastonu, postojanost tih procesa ne implicira posve konstantnu prisutnost izvjesnih političkih struktura, često, štaviše, zahtijeva njihovu transformaciju ili zamjenu.

Tako se engleski politički sistem održao stoljećima ne samo uprkos već i zahvaljujući dubokim promjenama oblika vladavine. Ta precizacija imade veliku važnost ukoliko određuje nivo analize koji Easton predlaže, nivo koji se potpuno slaže sa logikom procesualnih modela izrađenih od strane General Systems Theory i koja se temelji na odlučnom odbijanju učenja o ravnoteži i prioritetu strukturalnih problema. Odbacuje se pojam ekvilibra jer krije u sebi statičku koncepciju političkih fenomena koja se loše uklapa u gotovo neograničene mogućnosti prilagodbe koje političkom sistemu, ukoliko je »otvoren« stoje na raspolaganju. Odatle proizlazi da strukture nisu esencijalni elementi te da analiza, koja želi riješiti problem systemske postojanosti mora uzeti u razmatranje prave mehanizme političkog života, a tek zatim strukturalne ljuske unutar kojih funkcioniraju. Osnovna tačka Eastonove teorije je, dakle, postojanost preko strukturalne promjene. Velikim se dijelom problem postojanosti svodi na problem transformacije oblika vladavine. Ono što daje dinamički karakter Eastonovoj teoriji je upravo sposobnost, pripisana sistemu, da ponovno oblikuje ne samo vlastito ponašanje već i vlastite trajne modele ponašanja, tj. svoje strukture i ciljeve koji im čine dio. Radi se u suštini o analiziranju dinamike promjena strukture i o zapažanju konsekvencija u granicama systemske postojanosti. Jasno je, ipak, da sve strukturalne promjene ne jačaju mogućnost postojanosti određenog političkog sistema. Slijedi, međutim, činjenica da se ne može poći obratno, od postojanosti da bi se objasnila promjena. Postojanost je funkcionalna posljedica promjene i kao takva ne polaže račun o političkoj dinamici posredstvom koje promjena uzima oblik. Prvi korak koji treba učiniti, kod problema postojanosti, jest — sabrati, pronaći uzroke strukturalnih promjena nezavisno od njihovih efekata na održavanje vitalnih političkih procesa.

Može li se Eastonov model očuvati pred takvim poteškoćama. Po mom mišljenju pojmovni aparat i linija razmišljanja koje Easton zastupa predstavljaju jednu od njegovih osnovnih slabosti baš u odnosu na probleme strukturalnih promjena. U centru systemske analize postavlja se, u privilegiranoj poziciji, pojam postojanosti. Cijeli politički život ispituje se u

odnosu na taj pojam koji se iz explicandum tendenciozno pretvara u explicans.

Kao što »autoritativna raspodjela vrijednosti« ne objašnjava političko djelovanje tako i sistemska postojanost ne objašnjava smisao političkih procesa u kojima su sadržane različite forme političkog djelovanja. To ne znači da problem postojanosti treba odbaciti. Tvrditi, međutim da su procesi moći (vlasti) nešto različito od procesa koji određuju pad ili postojanost političkog sistema može navesti na krivi put.

Problem postojanosti preko promjena sastoji se u izdvajanju uvjeta putem kojih »politički poduhvat« stvara strukturalnu »ljusku«. Vjerojatnost promjene jednog režima pokazuje se u zadnjoj analizi kao funkcija obrnuta od stabilnih odnosa moći između političkih grupa i onih koje utječu politički, te kao finalna rezultanta interakcije između procesa i strukture. Nije dakle moguće razumjeti uzroke zbog kojih politički proces djeluje na strukturu ako se odnosi između dva pola političke dijalektike ostave u sjeni. Proces i struktura su dva osnovna aspekta vlasti (moći). Ona je perspektiva orijentacije svih procesa društvenog i političkog ugovaranja i održava i stabilizira ista tipična ponašanja koja djeluju na nivo dinamike. Easton ide od drugih perspektiva i ne vodi ni najmanje računa o takvim fenomenima.

Snaženje i slabljenje grupa i klasa, njihovo nastojanje i dekadencija, sve je to rezultat stalnog procesa akcije i reakcije, hranjenih, sa svoje strane, transformacijama koje se verificiraju u fizičkom, ekonomskom, društvenom i kulturalnom ambijentu. U tom je smislu istinito da ambijent utječe na politički sistem, ne jednostavno podhranjujući ga traženjima i podrškom već podstičući kontinuirano procese borbe za utjecaj i vlast određene da izmijene strukturalni okvir.

Od dva termina — postojanost posredstvom promjene — prvi nalazi svoje objašnjenje u drugom, no to se može korektno objasniti samo upotrebom analize drugačije od one koju je upotrijebio Easton.

Ta eksplikativna oskudica sugerira nekoliko misli o evidentnim analogijama između načina postupka Eastona i logike »objašnjenja«, strukturalno-funkcionalističkih, socijalnih fenomena. Easton formalno odbacuje funkcionalizam, ali vjerujem da je tu dovoljno elemenata da se opravda naziv »funkcionalistički« što ga Gregor daje njegovom modelu.

Od kakve nam koristi može biti Eastonov model? Po mom sudu, od nikakve, jer ne sadrži nijednu hipotezu o uzrocima promjena i posljedica postojanosti. Sve što nam Easton može reći jest da će sistem trajati ako se verificiraju neke strukturalne promjene, i dalje, da je sistem trajao, a to znači da su u njegovoj strukturi bile provedene takve promjene koje su dozvoljavale održavanje adekvatnog nivoa podrške.

U svakom slučaju Easton iscrpljuje svoju zadaću tamo gdje bi trebalo dati život istraživanju. U njegovom modelu ne postoji ni jedan interpretativan kriterij promjena izvan postojanosti.

U svakom slučaju osnovna je dvosmislenost Eastonovog stava u slijedećem: u ideji da postoje dva odijeljena eksplikativna nivoa političkog ži-

vota i da sistemski procesi mogu biti objašnjeni ne vodeći računa, uopće ili djelimično, o procesima borbe za vlast i utjecaj.

Osnovna nepriličnost Eastonovog stava sastoji se u činjenici da predstavlja kao eksplikativnu teoriju ono što je jednostavan okvirni sažetak realne kompleksnosti.

Franco Goio:
Appunti critici sulla
teoria politica di
David Easton
Il politico, n. 4, 1973

Prijevod:
Renata Bajraktarević